

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

ԳՆԱԽԱՆԱԲԱՆՈՒՄԵՐ ¹⁾

Բ. ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՍԱՅԼԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ.

Այ կամ ակն. — Վ., գնթոնների տակից խողովակաձև բացուած ճանապարհ, որտեղից թոնիրն օդ է ստանում վառուելու համար:

Աղուէս. — Վ., երկրագործական սայլի կոտօշի և ծայրերի մէջ անցկացրած կանգնաչափ երկայն ու բազկաչափ հաստ փայտն է, որ գլորսից թղաչափ բարձր է. սայլի բեռը կքելուց յետոյ մանիչքի մէկ ծայրը թողնում են գլորսի ծակի մէջ, իսկ միւս ծայրը կռթնեցնում են աղուէս փայտին, որ բեռքաշ չվանը չքակուի:

Աղուր. — Վ., սայլի ճանապարհ:

Առեղ. — Վ. մշ., սայլի երկու կողի փայտերն են, որոնց վերայ կազմւում են սայլի թամբը, սայլի կազմուածքը:

Առեղախպէր. — Վ., երեք կանգուն երկայնութեամբ և 2 քիչ շրջապատով երկու հաստ փայտեր են, հաստատուած սայլի առեղների երկայնութեան աակ բռնցիցներով՝ կոտորուելուց պահպանելու համար:

Բռնցից. — Վ., 1. սայլի առեղախպեր փայտերի 2 ծայրերին առեղների վերայ մեխուող ցիցեր: 2. նոյնպէս կառաւագործի մի ցից է, գեանին ղարնուած, որից ջուլհակը կապւում է իւր խորապարանը:

Գլետրս կամ գլորրս. — Վ., 1. գերանաչափ հաստ կլոր փայտ է, որ պարկեցնելով գեանին, նորա վրայից քաշում են դժուարակիր ծանր գերան, ծառ, ջրաղացաբար և ուրիշ ծանր բաներ՝ դիւրաւ սահեցնելու համար: 2.

¹⁾ Տես Վերամայ 1898 թ. գիրք Ը.

Ճառճռի սռնակ, որի վերայ շարուժ են երկաթի տառաքներ:

Գործաւոր.—Վ., արօրի ծայրի ցից, որ անց է կացրած կանարիւ փայտէ օղակի մէջ:

Երկմատ, երկու մասէն.—ՍՂ., երկմասնեայ հեծանոց է, որով խուրձ են բարձրացնում սայլի կամ դէղի վերայ: Թամբ.—Վ., 1. երկրագործական սեռնի վերայ դրուած կազմուածք է, որի վերայ բեռն է դրուում: 2. Սրի պատեան:

Թրացից.—Վ., 4 կանգուն երկայնութեամբ ձողաձև 2 փայտ, որոնց անկում են երկր. սայլի ետևի կողմը, վերի երկու ծայրերն իրար կապած:

Լակոտ.—Վ., 1. 2 կանգուն երկայն և 2 բիւ շրջապատ հաստ 2 փայտ է, սայլի առեղախպօր երկայնութեան տակ հաստատուած, ինչպէս որ առեղախպէրը առեղան տակն է: 2. Լարանի ծայրին կցուած թել:

Կշտափաշ.—Վ., սայլի բեռը կողերի կողմից կապող չուան:

Կուտոշ կամ կոտոշ.—Վ., սայլի առջևի կողմը անկուած 3 կանգուն բարձրութեամբ զուգահեռական 2 փայտեր, որոնց ծայրից 3 բիւ ցած երկուսի մէջ անդը անց են կացնում գլորս փայտը:

Կունտ.—Վ., 1. ջրաղացի անիւի կունտ, որի վերայ հաստատուած են փառերը. 2. սայլի և գութանի անիւների կունտ, որի մէջ պատում է սեռնի ծայրը:

Ճամասոխ.—Վ., սայլի տակը ի կախ հաստատուած 4 ցից, որոնց մէջ դառնում է սռնակը:

Ճամլարակ.—ՍՂ., 1. բարակ փոկերից հիւսուած բաղկաչափ հաստ կաշեկապ է, որ գութանի էջն ու խարազանը կապում է միմեանց հետ: 2. Ըստ վանեցւոց՝ սայլն ու իր լուծն իրար կապող թղաչափ լայն և մէկ կանգուն երկայն զօլ կաշի է:

Մանիչք.—Վ., կանգնաչափ երկայն և բաղկաչափ հաստ երկու փայտ է, որոնցով կքում են երկրագործական սայլի բեռքաշ չուանը:

Մառան.—Վ., տախտակաձև փայտերով բոլորչի կազմուած գութանի կամ սայլի անիւ, անուի շրջանակի միջի տախտակը:

Մճրայ.—Վ., սայլի տախտակամածի երեք տեղն է, սանտրերի մէջ՝ վերեւից ու ներքեւից միմեանց վերայ մեխուած տախտակ տախտակամածի ճոճալը:

Չարուխ.—Վ., ձեռքի ափի ձեւով և երկար պոչով երկաթ է, որի ափը հագցնում են սայլի տեօղի վերայ, պոչերը երկու կողմից ցած կախուած և մառանի վերայ մեխուած՝ տեօղը մառանի վրայից դուրս չգալու համար:

Սանար.—Վ., 1. սայլի մէկ առեղից մինչև միւսը երկայնացրած և նոցա վերայ հաստատուած երեք փայտեր, որոնց կողերը բթաչափ խորութեամբ փորուած է՝ սայլի տախտակամածի ծայրերը նոցա մէջ անցնելու համար: 2. Զուլհակի սանար, որ կաղմուած է երկու հաս կանգնաչափ երկայն և մատնաչափ հաստ փայտերից. այս երկուսի մէջ շարուած է ասեղի հաստութեան չափ եղեգնի կտորներ խիտ առ խիտ, իւրաքանչիւրի միջից հինածի մէկ մէկ թել անցկացրած:

Վռան.—Վ., երկու փայտերի միջնափայրում զարնուելիք փայտ կքելու համար. կամ սայլի և գուլթանի անիւները սեռնի վերայ հաստաւելու կքելու փինչ (թալաշ):

Տէօղ.—Վ., գուլթանի կամ սայլի անիւի երկաթէ շրջանակը:

Փաշ.—Վ., երկր. սայլի բեռը կապելու ճոպան, որի երկու ծայրերը կապուած են առեղների պօչից. միջի օղն էլ ձգում են գլորսի պատեղի ծայրին բեռը կապելու ժամանակ:

Գ. ԿԱԼԻ ԵՒ ԻՒՐ ԴՈՐԾԻՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՆԱԼ.

Աշան.—Վ., կասելու համար կաշնասայլի ներքեւ պարզուած օրան:

Բնատայ.—Վ. 1. կալոտոյ ցուռկ կապելու կամ դունչն անցնելու փայտէ օղակ. 2. գուլթանի շղթայ:

Գլորս.—Վ. (տես սայլի վեր. բացատրութիւններ):

Եղրական.—Վ. կաշնասայլին լծուած դրսի կողմի եղն:

Էրան.—Վ. հոսող քամի, որ Վասպուրականի կողմերը ամառը ցերեկին արևմաքից է փչում շարունակ, իսկ գիշերն արևելքից:

Էրնիմ. — Վ., հոսել:

Թեղ — Վ., կասուած օրանի տեղն է:

Թեղեմ. — Վ., կասուած օրանը դիզել:

Թուր. — Վ., (առաջին նշանակութիւնը տես «գութանի» և այլն վեր. բացատրութիւններում). 2. երկրագործական սայլի առեղների իրար հետ միացած գլուխները միմանց հետ փնչող (մխող) թրածն փայտ:

Խայան. — Վ., նոյն օրուայ կասուած օրան:

Խզուզ կամ խզիւզ. — Վ., կալի մնացորդ (քեօզար):

Կալատեղ. — Վ. կամասայլ բաշողների առջևից պարապ շըրջող կալուէք, որոնք միայն ուքով են կալսում:

Կալէմաղ. — Վ., կալի մաղ, յարդը արմտիքից ջոկող մաղ: Կամ կամ կամ. հաստ տախտակի ներքև կայծահան բարեր են ամրացնում, որոնցով կասում է կալը:

Ճառճառ. — Վ., կամասայլ, որի երկու սեռնի վերայ հաստադրած են շատ ուրագներ կասելու համար, կամ գործիքից բոլորովին ապքեր. սորա վերայ նստարան կայ, ուր նստում է եզնավար հոտաղը. իսկ կամնի վերայ կանգնում է:

Շօրական կամ շօրահն. — Վ., կալօտի այն եզներն են, որոնք կալի ներսի կողմը թեղի շուրջն են պատում թէ կամասայլ բաշողները և թէ կալատեղները:

Վզաւայ. — Վ., կալատեղներն իրար հետ կապող չուան:

Փոկէմաղ. — Վ., փոկից շինուած արմաեաց մաղ:

Քաղուր. — Վ., բաղող հնձող:

Քաշան. — Վ., մի փայտ է, որի մէկ ծայրը կապուած է ճառճառին և միւսը լծան՝ ճառճառը բաշելու համար:

Քառէշա. — Վ. (սովորաբար քառամասնեայ է լինում)՝ հեծանոց:

Քարմաղ — Վ., բարերը արմտիքից զատող մաղ, որի ծակերը կալէմաղից մանր են:

Դ. ԱՆԴԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ.

Աւկնիկ. — ?

Աշարայ. — Վ. աշնան ցանուած:

Աշնցան. — Վ., աշնանացան:

Առնկան կամ գանձակ (գանձար). — Վ., արտի գործ դը-

րուած երկու ակօսների մէջ տեղ անվար մնացած մասը, որ երկու խակընթաց (աջ ու ձախ) ակօսների հողով է ծածկուում: Գանձակում ասում են խալիալ: Արտախլիս.—Սշ., Պժանայ.—Վ., բաղտելիք արտի լրանալու օրը, երբ սարակներին (վարձկաններին) լաւ կերակուր է արուում և ուրախանում են այդ օրը:

Աւետիկ.—Վ., Վանի ամենապատուական և ատոր ցորենն է, հատերի գոյնը նուազ կարմիր, դեռահաս եղած ժամանակ՝ նորա ցողունը և հասկը կարմրում է, իսկ լաւ հասնելուց յետոյ՝ սպիտակում:

Բարա.—Սշ., երեսուն խուրձ:

Բարտոց.—Սշ., երեսուն խուրձ միատեղ դիզուած:

Գարնցան.—Վ., գարնան ժամանակի ցանած:

Գլխաւոր կամ ջրբեր.—Վ., արտի վրայի կամ գլխաւոր առուն, որտեղից ջուր է բաժանւում կորիներին:

Եղայ.—Վ., տհաս արտի:

Լղառ, լղառակ.—Վ., արտի երկու կողմից վարածներն իրար հասած ու խառնուած տեղ, առուի պէս խոր ընկած գիծ:

Խաճառ.—Վ., սպիտակահաս ցորեն:

Խոռամ.—Սշ., 1. փաթթուած խոռ. 2. Մշեցիք խոռամ կամ հոռամը մէկ խուրձ են կապում:

Խոռոմ, խուռոմ.—Վ., փաթթուած խոռ առանց կապելու. խուրձը կապելուց յետոյ տրցակ է ասում:

Վակղան.—Վ., 1. մէկ երկու անգամ վարած, կակղացած արտ: 2. անոսկր միս, մսի կտոր:

Վծղած, կծղել.—Վ., վականած,—նել. արմախքների հասնելուց յետոյ չորանալը, ատորահատների սմբիլը. կծղած արմախքների հացը վատուծ ու անհամ է լինում:

Վորդ.—Գանձալի ն. վարելու տալի չվարած կողմը:

Վորի.—Սշ., ջրարբի արտը մասերի բաժանող առուն՝ դիւրաւ ջրուելու համար:

Վռէթ.—Վ., հողակոշտ:

Վարոն.—Վ., կորսուածիւնից ելած, մի տարի առաջ վարած ու բաղած արտը միւս տարի կարոն է:

Հօնած, հէօնած.—Վ., արտ բաղող սարակների գլխաւոր:

Հօնածախպէր.—Վ., հէօնածի ընկեր, աջակից:

Ճաւ, ճեաւ.—վ., խոտի կամ արմաթիքի ցողուններից շինուած կապ (խրցան) կեմ:

Միջնատուն.—վ., արտ բաղող սարակները թէև մէկ կարգ են լինում, բայց երեք մասնակարգ կամ տուն են տաւում. հէօնած, միջնատուն և պոչատ: Հէօնածը՝ սարակներից առաջին կարգի բաջ գործունեաներին կարգում է հէօնածի տանը, երկրորդ կարգի գործունեաներին պոչատի տանը, իսկ ծոյլերին՝ միջնատանը, որպէս զի երկու կողմի բաջագործների մէջ ակամայից գործելով յետ չմնան:

Մունկ.—վ., մանր յարդ, որ հոսելու ժամանակ բամուկ հետ գնում ցրում է:

Մրիկ.—վ., հասկի մէջ սևացած ատոր:

Ուռթ.—վ., ջրի դէմ բռնելու թումբ:

Ջրբեր.—(տես «գլխաւոր»):

Ջրկալ.—վ.,

Ջրւոր.—վ.,

Սնարք.—վ., առնթեր եղած արտերը միմեանցից լատանող սահմանագիծ:

Սոր.—վ., ասում է գերանդիով բաղուած խոտի կամ օրանի երկար թումբի պէս իրար վերայ պարկելը (ծովի ալիքների նման):

Փոցղ, փոձխ.—վ. մանկեռի նման, բայց նորանից փոքր՝ բաղմամառն գործիք, որով ժողովում են հնձած ցորենը:

Քիս.—վ., չբաղուած արմաթիքի հասկերի վերայի բարակ ծղօտ:

Ե. ԶԻԹՎԱՆՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ:

Արջ կամ առջ.—վ., 2 գիրկ հաստութեամբ և 2 կանգուն երկայնութեամբ մէջտեղը ծակ մի փայտ է, որի մէջ ոլորում է ձիթահանի պողօսակը. արջը շղթաներով կապուած է քամող գերանի երկճղի ծայրերի վերայ:

Բուլտուն.—վ., ձիթահանի հնոցի վարի սալայառակն է, որ շրջապատուած է թղաչափ բարձր թումբերով, որի մէջ բովում են կտաւաւը, որից ձէթ պիտի բամեն:

Խլիկ.—վ., երեք քիւ երկայն և բաղկաչափ հաստ երկամ,

որ ձիթահանի քառակի բարը շրջեցնող նեաի ծայրը գոռանիկը գամում է քառակի սեան գլխի վրայ:

Լաշ.— Վ., ձիթահանի բամոզ գերանի ներքև շարուած դամբիւղների վերայ դրուած կոճղի վերայ դրուելիք 2—3 հին զամբիւղներ, որոնցով գերանը հաւասարակշռութեան մէջ են պահում:

Կիւղ.— ?

Կնճակ.— Վ., ձիթահանի մթխի բարի վերայ հաստատուած 3 լծաչափ փայտեր, որին լծուում է պողոսակ շրջեցնող գոմէշը:

Կռկան ծակեր.— Վ., ձիթահանի արջ փայտի 2 գլխի ծակեր, որոնց մէջ փայտի փինչ վարսելով արջը հաստաւում է բամոզ գերանի ծայրերի վերայ:

Ճօճք.— Վ., երկու հաստ սիւն, որոնք անկուած են բամոզ գերանի երկու կողմերը ծայրերը առաստաղից դուրս ելած, որպէս զի գերանը այս ու այն կողմը չշարժուի:

Մթխի կամ բռն բար.— Վ., $2\frac{1}{2}$ կանգուն երկայն և 1 կանգուն հաստ բոլորշի բար, որ կախում են ձիթահանի պողոսակի ներքևի ծայրից:

Նեա.— Վ., 1. քնագերան— երկայն գերան, որի վերայ դրուում է փոքր գերանների մէկ ծայրը: 2. ձիթահանի նետը 5 կանգուն երկայն 2 բիւ շրջապատով հաստ փայտ է, որի մէկ ծայրը քառակի բարի ծակի միջից անցնելով մեխուած է քառակի սեան վերայ. միւս ծայրը բարը շրջեցնող գոմէշի ետևից բաշանով կապուած է լծան ծայրին:

Պորտ.— Վ., ձիթահանի բամոզ գերանի տակ միջնավայր տեղը գետին անկուած մի կոճղ է, որի վերայ դնում են նախ փոխնդով լի զամբիւղներ և բամոզ գերանն իջեցնելով վրէն՝ տափակացնում են, որ բողազի տակ փոխադրելու ժամանակ զամբիւղները հեշտութեամբ միմեանց վերայ կանգնեն:

Պողոսակ.— Վ., ոլորուն մանկէն է, որի ներքևի ծայրից կախուած է մթխի բարը. այս պողոսակը ոլորելով ձիթահանի բամոզ (ճմլոզ) գերանը բարձրանում է և իջնում, որովհետև ոլորում է արջ փայտի փորի մէջ:

Սեղանարս.— Վ., ձիթահանի բամոզ գերանի ներքև շարուած

զամբելաների տակի քարը, որի վերայ իջնում է քամուած ձէթը և այնտեղից լցւում կարասի մէջ:

Վիլակ. — Վ. միկ թիզ երկայնութեամբ և բազկաչափ հաստ երկաթ, որ պողոսակի տակ հաստատուած է ինչպէս նորա ոտը:

Փիւղայ. — Վ. 1. գաճաճ, թզուկ: 2. ձիթահանի վրձին, որով սրբում են փոխնդի մազի ծակոտիքը:

Փոխինդ. — Վ. ձիթահանի մէջ խարկուած կտաւանդը երբ բառակի քարի ներքեւ մանրւում է՝ փոխինդ է կոչւում:

Փոխնդատուն. — Վ., ձիթահանի մէջ մի բառակուսի փոս է, որի մէջ մաղում են փոխինդ եղած կտաւատը:

Քառակ. — Վ., ձիթահանի այն բոլորշի սալայառակն է, որի մէջ լցնում են բոված կտաւատը և վրէն բառակի բարը շրջեցնելով փոխինդ է դառնում:

Քաշան. — Վ., բաշող մի չուան է, որ բառակի բարը շրջեցնող գոմէշի լուծն ու նետը կապում է իրար հետ:

Քառակի սուն. — Վ., քառակի մէջ անկուած $1\frac{1}{3}$ երկայն և 2 թիզ հաստ սիւն, որի գլխի վերայ ամրացած է բառակի բարը շրջեցնող նետի ծայրը:

Քառակի բար. — Վ., 3 կանգուն բարձր, 1 կանգուն հաստ, բոլորշի բար է, որի 2 երեսը 2 բիւ երկայն և լայն և 5 մատ խորութեամբ մի փորուածք ունի բառփիղակների զետեղելու. այս բարը բոված կտաւատի վերայ շրջեցնելով փոխինդ է դարձնում:

Քառփիղակ. — Վ., 2 բիւ երկայն և լայն, 5 մատ հաստ մի բառակուսի փայտ, որ կապ ունի բառակի բարի բառակուսի ծակի մէջ և լծակը նորա մէջ հաստատուելով շրջեցնում են բարը:

